

Naar een NCR voor land- en tuinbouw

De Nationale Coöperatieve Raad voor land- en tuinbouw bestaat 75 jaar. Tijdens de crisisjaren, op 28 februari 1934, is de “Nationale Coöperatieve Raad” opgericht door zeven centrale coöperatieve organisaties.

Cynthia Griffioen

In 1876 is voor het eerst sprake van een coöperatie-wet. De 'Wet op de Coöperatieve Vereniging' handelt over een vereniging met een bedrijf dat werd gevoerd ten behoeve van, en voor rekening en risico van de leden met het doel hun stoffelijke belangen te behartigen. De reeds bestaande wet uit 1855 was meer gericht op de 'gewone' vereniging. In 1877 werd in Aardenburg in Zeeland de eerste aankoopcoöperatie gesticht; de eerste zuivelcoöperatie in het Friese Warga dateerde van 1886. Een jaar later startte de tuinbouwveiling in Broek op Langedijk. De eerste boerenleenbank werd in 1896 opgericht. Tot ruim vijftig jaar na het ontstaan kon de coöperatie zich nog gewoon ontwikkelen. In het vorige nummer van Coöperatie¹ is dieper ingegaan op het klimaat in de crisisjaren waarin de NCR is opgericht. De samenleving gunde de coöperatie destijds niet de bijzondere positie als verlengstuk van agrarische bedrijven. De coöperatie had al een goede concurrentiepositie en zou ook nog eens oneigenlijk profiteren van de landbouwsteunmaatregelen. De behoefte aan een overkoepelend orgaan dat vooral op landelijk niveau de gezamenlijke belangen van coöperaties kon behartigen nam toe.

COÖPERATIE VERDEDIGEN

In december 1933 werden in Utrecht voor het eerst gesprekken gevoerd over de vraag of en hoe gezamenlijk op te treden om de coöperatie te kunnen verdedigen. Het initiatief kwam van het Centraal Bureau, de voorloper van Cebeco. Tijdens de oprichtingsvergadering op 28 februari 1934 zijn slechts twee groepen coöperaties bijeen, de landbouwaankoopverenigingen en de verbruikscoöperaties. Deze groepen hadden ook het meeste te lijden van de anti-coöperatieve sfeer. Productiecoöperaties waren op dat moment niet uitgenodigd, de centrale boerenleenbanken in Utrecht en Eindhoven hadden al eerder aangegeven niet deel te kunnen nemen.

OPRICHTERS

De grondleggers van de NCR zijn zeven centrale coöperatieve organisaties:

- De Centrale Bond van Nederlandsche Verbruikscoöperaties (C.B.N.V.) te 's Gravenhage
- De Coöperatieve Groothandelsvereniging “De Handelskamer” G.A. te Rotterdam
- De Federatie van Diocesane Bonden van Rooms Katholieke Coöperatieve Verenigingen te Utrecht
- De Coöperatieve Handelsvereniging van den Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond
- (N.C.B.) te Veghel
- De Vereniging Landbouwbelang te Roermond
- De Handelsraad van den Aartsdiocesane Boeren- en Tuinders Bond (A.B.T.B) te Arnhem
- De Coöperatieve Aankoopvereniging “Centraal Bureau uit het Nederlandsch Landbouw- Comité” G.A. te Rotterdam

Tijdens de eerste Stichtingsvergadering van de NCR werd afgesproken om de “Algemeene Nederlandsche Zuivelbond (F.N.Z.)” te benaderen om lid te worden. Als achtste lid traden zij toe op 1 oktober 1934. Doelstellingen van de nieuwe organisatie waren ‘verdediging en verspreiding van de coöperatieve gedachte’ en ‘behartiging en bevordering van de belangen der coöperatieve vereniging in werkelijke zin; het voortbestaan van het recht der coöperatieve vereniging op vrij bestaan en vrije ontwikkeling en verweer tegen elke poging tot belemmering daarvan; een en ander in de Nederlandse volksgemeenschap en in samenwerking tussen de ganse coöperatie, gezien als een belang voor de nationale welvaart.’ De NCR zou nog ruim dertig jaar moeten vechten voor de vrijheid van coöperaties om ongehinderd aan het economische verkeer deel te kunnen nemen. Vanzelfsprekend is het accent van de werkzaamheden in de loop der jaren veranderd.

GROEI

In samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek bracht de NCR in 1938 een samenvattend overzicht van het coöperatiewezen in Nederland uit. In het Handelsregister

‘Centrale organisaties van landbouwaankoopverenigingen en verbruikscöoperaties hebben de NCR opgericht’

waren dat jaar 3.308 coöperaties ingeschreven. Meer dan tweederde werkte ten behoeve van landbouwers. Ruim 800 waren werkzaam op het terrein van landbouwkrediet. Bij de 1.374 landbouwaankoopverenigingen waren gezamenlijk 163.794 leden aangesloten. De 482 coöperatieve zuivel-fabrieken telden 126.619 leden en ruim 21.000 leveranciers. De 348 verbruikscöoperaties, exclusief de brandstoffencoöperaties, hadden samen 297.445 leden. De meeste plaatselijke coöperaties werkten weer samen in provinciaal of landelijk verband. Na de Tweede Wereldoorlog, waarin de NCR enige jaren werd ontbonden, groeit het aantal leden. In 1948, het CBS telt dan 3.811 ingeschreven coöperaties, zijn vrijwel alle in aanmerking komende centrale coöperatieve organisaties bij de NCR aangesloten. Het gaat dan om 19 leden waaronder de eerder genoemde banken, het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen, AVEBE, de Wolafzetvereniging, de Bond van Coöperatieve Suikerfabrieken, de Eerste Nederlandse Coöperatieve Kunstmestfabriek, de

Federatie van Land- en Tuinbouwwerktuigen Exploiterende Coöperaties, enkele Onderlingen en de Coöperatieve Verkoopcentrale voor Eieren.

SAMENWERKEN

Landbouworganisaties speelden een belangrijke rol in de coöperatievorming. In het katholieke zuiden richtten zij zelf coöperaties op. De samenleving was verzuimd, en het begrip boven of onder de rivieren ging zeker op voor de land- en tuinbouw. In het jubileumboek van de KNBTB staat beschreven dat er op coöperatiegebied tussen 1920 en 1960 een duidelijke scheiding was tussen katholieke en neutrale instellingen. Alleen in de zuivel en het veilingwezen participeerden katholieke boeren en tuinders in algemene coöperaties. Na 1960 was deze scheiding om economische redenen niet meer vol te houden en moesten coöperaties wel samenwerken en eventueel samengaan. Het aantal fusies nam fors toe.

VOOR LAND- EN TUINBOUW

Ten tijde van de oprichting betrof het NCR-lidmaatschap ook niet-agrarisch georiënteerde coöperaties – de verbruikscöoperaties – maar gaandeweg bleek dat de focus van de organisatie en de aangesloten leden met name op land- en tuinbouwgerelateerde onderwerpen lag. Gesproken werd over de keuze voor ontwikkeling in de diepte – in agrarische richting – of in de breedte. Geen van de aangesloten organisaties voelde zich verwant met organisaties als de coöperatieve uitvaartverenigingen, inkoopcoöperaties in de middenstand, woningbouwcoöperaties of werknemer-productiecoöperaties. De in de beginjaren gemeenschappelijke belangen waren niet meer relevant waardoor het nut van het NCR-lidmaatschap voor de verbruikscöoperaties verminderde. Na de totstandkoming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid worden in de zestiger jaren de banden met de Centrale Landbouw Organisaties aangehaald. In 1970 wordt door uittreding van CO-OP Nederland en de toetreding van de drie CLO's KNBTB, KNLC en CBTB besloten tot een naamswijziging. Aan de naam NCR wordt 'voor land- en tuinbouw' toegevoegd.

EIGENTIJDS

Tegenwoordig stelt de NCR zich ten doel te functioneren als coöperatie-kenniscentrum en platform van coöperatieve ondernemingen. Waar in het verleden de NCR van start ging met zeven centrale coöperaties in twee sectoren zijn nu vooral primaire coöperaties in de gehele breedte van de land- en tuinbouw aangesloten alsmede coöperaties in de financiële dienstverlening. De NCR telt momenteel 49 leden. Nederland staat bekend om zijn grote en succesvolle coöperaties, en om de voortschrijdende ontwikkeling van het coöperatieve model. Nog een belangrijk verschil met het tijdperk waarin de NCR werd opgericht: de ondernemingsvorm coöperatie wordt nu gezien als een sympathieke en eigentijdse rechtsvorm. Ook door sectoren buiten de land- en tuinbouw. ■

Voetnoot

1 Zie www.cooperatie.nl voor meer informatie over het 75-jarig bestaan van de NCR